

100 JAAR

Geert VAN GOETHEM
directeur, Amsab-ISG

INTERNATIONALE ARBEIDSORGANISATIE

Honderd jaar geleden werd tijdens de vredesconferentie van Parijs de Internationale Arbeidsorganisatie (IAO) opgericht. Het centrale uitgangspunt was dat sociale rechtvaardigheid een basis is voor vrede.

Het concept 'sociale rechtvaardigheid' werd gelanceerd door een Belg, de socialist Emile Vandervelde (1866-1938). Vandervelde was een Brussels jurist en een van de ideologen van de prille socialistische beweging in ons land. In 1890 werd hij verkozen tot volksvertegenwoordiger en in 1916 werd hij de eerste socialistische minister van België. Als socialist, jurist en expert inzake arbeidswetgeving vertegenwoordigde hij de Belgische regering in 1919 in de commissie voor internationale arbeidswetgeving. Die kreeg in het kader van de conferentie de opdracht om een *Arbeidscharter* op te stellen.

De vakbonden van de geallieerde landen hadden al in 1916 de eis geformuleerd dat 'arbeid' een van de centrale thema's zou zijn op de conferentie. De Franse vakbondsmen

Léon Jouhaux had er op een internationale vakbondsbijeenkomst in Leeds op aangedrongen dat een toekomstig vredesverdrag *Industrial Clauses* zou bevatten. En ook het Britse Trade Union Congress eiste bij die gelegenheid dat afgevaardigden van de arbeidersbeweging zouden deelnemen aan een toekomstige vredesconferentie.

Dat de vakbonden zich zo sterk maakten, had natuurlijk zijn reden. De Eerste Wereldoorlog was een industriële productieslag. Alle handen waren nodig, zowel om te schieten als om te werken. Wie niet naar het front kon, moest de fabriek in. Ook vrouwen, die massaal gingen werken in de munitie sector. Want nood breekt wet én morele codes.

Dat gold ook voor de sociale strijd. Vakbonden werden geacht om de sociale vrede te bewaren en de oorlogsproductie maximaal te ondersteunen. En dat deden ze, in beide kampen.

Maar die medewerking was niet vrijblijvend. In ruil vroeg de vakbeweging inspraak, erkenning en vooral een perspectief op een beter leven voor de arbeiders en soldaten eens de oorlog zou zijn afgelopen. Geen vrijblijvende beloftes, maar een heus verdrag en een instrument, een permanente organisatie. Dat werd de IAO.

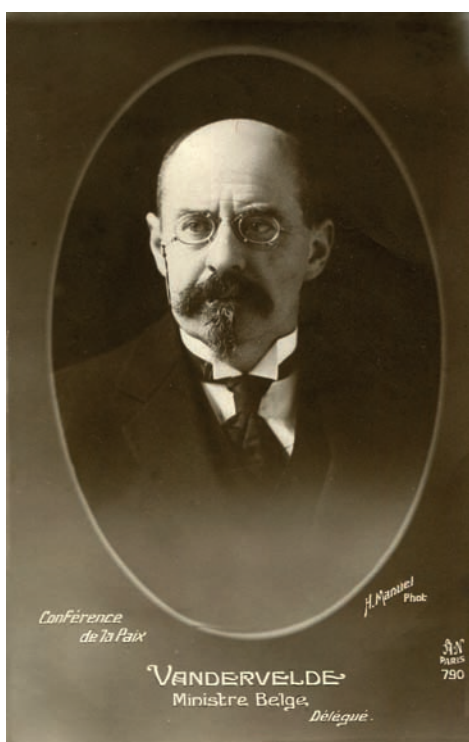

'Munionnettes' controleren munitieonderdelen in de Pelabonfabriek in East-Twickenham nabij Londen tijdens WO I. (Koninklijk Museum van het Leger en de Krijgsgeschiedenis, Brussel)

Dat regeringen die tot voor de oorlog potdooft waren gebleven voor de eisen van de vakbonden en, zoals in België, in 1913 nog stakers tot maandenlange gevangenisstraffen hadden laten veroordelen, nu plots wél luisterden had echter niet alleen met de oorlogsproductie te maken. In 1917 was er nog iets gebeurd dat bezitters van kapitaal deed bibberen en beven. De revolutie in Rusland, de val (en executie) van de tsaar en de nationalisatie van alle bedrijven leidden tot het pijnlijke besef dat het spook dat Karl Marx had beschreven echt bestond. Dat het geen slecht idee zou zijn om soldaten – arbeiders met een wapen – na de oorlog een beter leven te garanderen, besepte zowat iedereen die schrik had van het communisme. De keuze tussen meer sociale rechtvaardigheid en het risico op een sociale revolutie was snel gemaakt.

En dus ging in Parijs de hooggeplaatste Commissie voor Internationale Arbeidswetgeving aan de slag. Ze telde vijftien leden, onder wie twee Belgen: Emile Vandervelde en Ernest Mahaim. Die laatste was rechtenprofessor aan de Universiteit van Luik en een internationaal erkend expert op het gebied van arbeidswetgeving. Mahaim was al decennialang actief op internationale fora die ijverden voor de ontwikkeling van de arbeidswetgeving. Hij was ook een van de initiatiefnemers van de in 1900 opgerichte Internationale Vereniging voor de Arbeidswetgeving. In dit kader had hij ook Emile Vandervelde en andere experts en politici die later zijn collega's zouden worden op de vredesconferentie ontmoet.

Want de IAO kwam niet uit de lucht vallen. Jarenlang hadden experts en academici de arbeidsproblematiek bestudeerd.

Emile Vandervelde als vertegenwoordiger op de vredesconferentie van 1919. (Amsab-ISG, Gent)

Karikatuur van Ernest Mahaim in *Pourquoi Pas?*, 4 maart 1921. (<https://donum.uliege.be>)

Los daarvan hadden vakbonden en politieke partijen jarenlang actie gevoerd om uiteindelijk tot het inzicht te komen dat sommige kernproblemen enkel via internationale afspraken konden worden aangepakt. Telkens wanneer het ging over een kortere werkdag, een leefbaar loon, reglementering van vrouwen- en kinderarbeid, gelijk loon voor gelijk werk, botste men op de muur van de economische haalbaarheid. Al deze eisen kostten geld zodat zowel regeringen als werkgevers argumenteerden dat de eenzijdige invoering ervan de concurrentiepositie en dus de leefbaarheid van de nationale economieën zou aantasten.

Alleen internationale maatregelen, in alle industriële landen tegelijk, boden een uitweg. Het einde van de oorlog was hét moment om die lang gekoesterde droom te realiseren. Dat die droom uiteindelijk ook in daden werd

omgezet, was te danken aan de experts, academici, ambtenaren, diplomaten, vakbondsleders en politici die tussen 1 februari en 24 maart 1919 zowel een charter als de architectuur van een organisatie op papier zetten.

Niet dat de besprekingen vanzelf gingen en dat er geen grote verdeeldheid was. Hoe kon het ook anders, want het ging over fundamentele kwesties: de achturige werkdag, erkenning van vakbonden, verzekering tegen werkloosheid, een verbod op nachtarbeid door vrouwen en een verbod op kinderarbeid. Maar het ging ook over de rol van de overheid en over het statuut van internationale overeenkomsten. Moesten werknemers en werkgevers evenveel zeggingskracht krijgen als regeringen in de nieuwe internationale organisatie? En hoe dwingend en afdwingbaar waren die internationale regels? Was het nationale niveau ondergeschikt aan het internationale, of

Karikatuur van Samuel Gompers in het Amerikaanse tijdschrift *Puck*, 7 februari 1912. (Library of Congress, Washington)

omgekeerd? Het zijn kwesties waar regeringen soms over vallen.

Dat het voorzitterschap van de commissie in handen was van de Amerikaanse vakbondsman Samuel Gompers garandeerde niet meteen een sereen debat. Gompers was een vechter, een pitbull. Tijdens de oorlog had hij in de VS afgerekend met zijn linkse vakbondsconcurrent, het anarchistische Industrial Workers of the World. Hij had hen vermorzeld. Zijn eigen American Federation of Labor (AFL) was pal achter de oorlogspolitiek van president Wilson gaan staan en zelf was hij kind aan huis in het Witte Huis. Hij had het zelfs tot informele ambassadeur van Wilson geschopt en had, met presidentiële allures, het front bezocht waarbij hij zich liet ontvangen door koningen, generaals en regeringsleiders. Gompers geloofde in het kapitalisme, in de vrije markt. De vakbond was

er om met werkgevers akkoorden te sluiten over de prijs van de arbeid. Politici en overheden moesten zich daar niet mee moeien. De vakbond moest ongebonden zijn, vrij, niet schatplichtig aan een ideologie of een partij.

Het was dus niet verwonderlijk dat de Europese socialisten Gompers met wantrouwen bekeken. Maar als voorzitter van de AFL was hij een machtig man en hij genoot de steun van de Amerikaanse president. Hoewel ... eigenlijk was het zijn ambitie om als volwaardig Amerikaans delegatielid aan de conferentie deel te nemen. Maar Wilson had hem gepasseerd, wat bij de naar prestige en erkenning hunkerende Gompers zwaar was aangekomen. Het voorzitterschap van de Commissie voor Internationale Arbeidswetgeving was dus een troostprijs, maar een die Gompers met beide handen aannam, zodat hij het affront kon uitleggen als een compliment.

Met een voorzitter die liever chargeerde dan bemiddelde waren de meningsverschillen dus groot en de discussies heftig. Maar Samuel Gompers was ook een pragmaticus. Hij realiseerde zich zeer goed dat een eventuele mislukking aan hem zou worden toegeschreven. Daarom probeerde hij met alle kracht een resultaat te bereiken, ook al moest er hier en daar een principe sneuvelen. Maar er was een rode lijn: de soevereiniteit van zijn land, van de VS. Nooit zou hij aanvaarden dat een internationale organisatie zeggenschap kreeg over interne Amerikaanse kwesties. Nu was het aan de anderen om te slikken. Via een compromis, waarin Mahaim de hand had, werd een systeem van conventies en aanbevelingen uitgewerkt. Conventies die in het oorspronkelijke voorstel bindende internationale wetten waren, werden richtlijnen die binnen het kader van de IAO werden gestemd, maar slechts kracht van wet kregen na ratificatie door de nationale parlementen. Het stond de nationale parlementen bovendien vrij om dit al dan niet te doen. Aanbevelingen waren bedoeld voor zaken waarover nog geen consensus bestond en hadden geen enkele bindende kracht. Bij velen, met name bij de vakbonden die hun hoop hadden gesteld op een echt transnationaal wetgevend orgaan, was de ontgoocheling groot. Tegelijk beseften ze ook dat een dergelijk supranationaal parlement nooit de goedkeuring van de mogendheden zou krijgen.

Dit compromis kreeg die goedkeuring wel. Op 24 maart 1919 stemde de plenaire zitting van de vredesconferentie het arbeidscharter dat als hoofdstuk XIII in het vredesverdrag zou worden opgenomen. In oktober 1919 ging in Washington DC de eerste Internationale Arbeidsconferentie door, waarin ook de eerste conventies werden goedgekeurd en de Fransman Albert Thomas tot directeur werd benoemd.

Op die manier zag een Internationale Arbeidsorganisatie het licht, als onderdeel van de Volkenbond en met zetel in Genève. Die IAO overleefde niet alleen de Volkenbond, ze is vandaag nog springlevend, met een modus operandi die nog bijna identiek is aan die van 1919. Gedurende die honderd jaar werden iets minder dan tweehonderd conventies en iets meer dan tweehonderd aanbevelingen

goedgekeurd, waaronder enkele mijlpalen die een impact hebben op het leven en het werk van miljoenen mensen wereldwijd.

Maar sociale rechtvaardigheid? Daarvoor is een eeuw te kort.

Met dank aan Jan Ouvry, journalist VRT

De eerste Internationale Arbeidsconferentie in Washington, oktober 1919. (Historical Archives ILO)

